

МІСЬКЕ САМОВРЯДУВАННЯ НА ВОЛИНІ XV–XVI СТ. У НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ XIX – ПОЧАТКУ XX СТ.

Здійснено аналіз наукової розробки проблеми становлення і розвитку інститутів міського самоврядування на Волині вітчизняними і російськими вченими у XIX – на початку XX ст. Засвідчено, що погляди дослідників детерміновано політичними процесами і, зокрема, інкорпорацією польських земель до складу Російської імперії й польським повстанням 1830 р. У цей час в Росії набуває поширення «теорія офіційної народності», втілена у гасло «самодержавство, православ'я, народність». У контексті утвердження концепту «єдиної і неділимої Русі» посилюється увага до історії українських міст. Із другої половини XIX ст. поглиблюється розробка проблеми залучення українських земель до складу Великого князівства Литовського, посилюється увага до історії міст, їх управління, що пов'язано із діяльністю Тимчасової комісії для розгляду давніх актів. У 60–70-і рр. XIX ст. сформовано два напрями досліджень – історико-юридичний та історико-економічний. Розглянуто погляди вчених школи «західно-руського права» Ф. Леонтовича, М. Владимирського-Буданова, Ф. Тарановського, засновників історичної школи при Київському університеті В. Антоновича і М. Грушевського. Показано, що їх погляди на «литовський» період розвитку українських і білоруських земель інколи принципово відрізнялися. У контексті аналізу соціально-економічного і суспільно-політичного розвитку міст, функціонування там міського самоврядування, розглянуто погляди М. Довнар-Запольського, М. Любавського та І. Лаппо.

Ключові слова: Велике князівство Литовське, Волинь, місто, місцеве самоврядування, магдебурзьке право, держава, політика.

Дослідження процесу становлення і розвитку інститутів міського самоврядування на Волині в умовах запровадження магдебурзького права вписується у контекст сучасної політичної науки з її акцентом на локалізацію предмета пізнання, визначення суспільно-політичних і соціокультурних детермінант діяльності верховної влади, місцевих урядів, міщанства, представників інших соціальних та етнічних груп. Не зважаючи на збільшення кількості наукових розвідок з історії Волині часів пізнього Середньовіччя та раннього Нового часу, залишається актуальним завдання комплексного дослідження міського управління у волинських містах різного підпорядкування: державних і приватновласницьких.

Метою статті є аналіз наукової розробки проблеми становлення і розвитку інститутів міського самоврядування на Волині у XV–XVI ст. вітчизняними і російськими вченими XIX – початку XX ст.

Міста зазвичай були центрами політико-адміністративного управління відповідними територіями, де зосереджено інститути державної і місцевої влади. Тому досягнення медієвістів в галузі урбаністики слугують орієнтиром для виявлення усієї сукупності соціально-політичних відносин, де місто грало провідну роль, у тому числі й у питаннях їх підпорядкування великокнязівській владі, з'ясування характеру взаємодії державної влади та інститутів міського самоврядування тощо.

Від перших досліджень з історії Волині до кінця XIX ст. накопичено значну кількість праць, в яких з різною повнотою висвітлено окремі аспекти міського життя і організації управління міст. На дослідження вчених відчутно впливали політичні процеси і, зокрема, інкорпорація польських земель до складу Російської імперії й польське повстання 1830 р. Не випадково, що саме в цей час в Росії набуває поширення «теорія офіційної народності» втілена у гасло: «самодержавство, православ'я і народність». На першу половину XIX ст. припадає творчість таких авторів, як М. Погодін, С. Соловійов, С. Уваров, М. Устрялов та ін. Учені аналізували історію Великого князівства Литовського (ВКЛ) переважно в контексті

російсько-литовських відносин. Щоправда проблема міського самоврядування у волинських містах в роботах зазначених авторів належного висвітлення не набула.

Із другої чверті XIX ст. в контексті утвердження концепції «єдиної і неділимої Русі» посилюється увага до історії міст ВКЛ. Значну роботу в цьому напрямі провели археографічні комісії Санкт-Петербурга і Києва. 1834 р. у Санкт-Петербурзі приступила до роботи Археографічна комісія при Петербурзькій АН, завданням якої стало видання документів з історії Західної Росії. Значну роль у формуванні джерельної бази досліджень з історії українських міст відіграла Київська «Тимчасова комісія для розбору давніх актів», створена 1843 р. Її провідними працівниками – М. Максимовичем, В. Домбровським, М. Іванишевим закладено наукові основи вивчення минулого Волинського регіону. Саме завдяки роботі вчених цієї комісії вдалося зібрати та зберегти величезний масив давніх актів місцевих органів влади та управління на українських землях, які пізніше покладено в основу багатьох досліджень з історії волинських міст.

Із другої половини XIX ст. поглиблюється розробка проблеми залучення українських земель до складу ВКЛ, посилюється увага до історії міст, їх управління, що значною мірою можна пояснити формуванням джерельної бази внаслідок активізації роботи на Волині членів Тимчасової комісії для розгляду давніх актів. Друга половина XIX – початок XX ст. характеризуються змінами суспільно-політичних умов життя в Росії: скасовано кріпосне право, відбулися буржуазні реформи в різних сферах суспільного буття, послаблені цензурні обмеження. Предметом підвищеної уваги громадськості стали й питання історії Правобережної України, Білорусі і Литви, інтерес до яких зростав унаслідок польського повстання 1863–1864 рр. Стала змінюватися тематика досліджень, відбувався перехід від переважно політичної історії ВКЛ до вивчення економічних, соціальних, адміністративно-управлінських аспектів його минулого.

У 60-70-і рр. XIX ст. сформовано два напрями досліджень – історико-юридичний та історико-економічний. Дослідники поповнювали джерельну базу досліджень за рахунок використання регіонального матеріалу, зокрема документальних відомостей з історії управління волинських міст. Особливу увагу приділено питанням міського самоврядування на засадах магдебурзького права, його ролі в житті соціальних і національних спільнот.

Окремо слід відзначити праці вчених школи «західно-руського права» Ф. Леонтовича, М. Владимирського-Буданова, Ф. Тарановського, М. Ясинського. Її ознакою стало активне використання компаративного і темпорального методів досліджень із значним розширенням кола документальних джерел. Завдяки доробку учених цієї школи відтворено картину розвитку права на території ВКЛ в XIV-XVI ст. Основним об'єктом досліджень стали державно-правові інститути, що існували в містах Київської, Волинської і Подільської земель. За їх концепцією давньоруське право на території ВКЛ залишалося важливим чинником формування суспільно-політичних інститутів, у тому числі й органів міського самоврядування. Так, Ф. Леонтович, негативно оцінюючи роль магдебурзького права в житті ВКЛ, вважав, що «лад магдебурзький» суперечив принципам «руського народного життя» і «призвів до одного результату – розкладу та економічного занепаду міської общини» [1, с. 373, 376].

Відомий дослідник історії права М. Владимирський-Буданов у праці «Німецьке право у Польщі й Литві» (1868 р.) розглядав систему міського управління на засадах магдебурзького права таких українських міст, як Кам'янець, Львів, Ковель, Кременець та ін. Він розкрив позитивні та негативні риси системи міського управління державних і приватновласницьких міст. На переконання вченого, отримання містами магдебурзького права не робило їх по-справжньому вільними і вони, «ніколи не звільнялися цілком від влади старост як цивільних чиновників, від військових комендантів й економічних орендарів» [2, с. 468]. Ґрунтовний аналіз судової системи в містах дозволив йому зробити висновок про те, що магдебурзьке право, як правило, «надає суд з цивільних справ бурмистру і раді, а з карних – вйту і лентвійту» [2, с. 774].

На думку Ф. Тарановського, магдебурзьке право було одним із видів міського права, яке у процесі свого розвитку в добу середніх віків утворило окрему гілку специфічних прав вільних німецьких общин. Виникнення цього права зумовлено тогочасними потребами соціально-економічних відносин, «розвиток промислової праці і торгівлі викликав запит свободи, а її задоволення викликало самосуд і самоврядування міст як торгових центрів, створило організацію вільної міської общини», зауважував учений [3, с. 2]. У своєму відомому дослідженні «Огляд пам'ятників магдебурзького права західно-руських міст» (1897 р.) Ф. Тарановський поставив завдання розв'язати питання щодо природи і джерел магдебурзького права, що діяли в західно-руських містах у «литовську» добу, зокрема практику використання збірок Гроїцького й Щербича. Значний науковий інтерес викликає третій розділ книги, присвячений розбору творів Гроїцького. Ф. Тарановський довів, що весь процес поширення магдебурзького права у південно-західних містах існував у вигляді особливих форми рецепції чужоземного права, що розвивалася не законодавчим шляхом, а шляхом судової практики через засвоєння приватних популярних юридичних збірок.

Історик-юрист С. Бершадський у праці «Литовські євреї» (1883 р.) розкриває правове становище євреїв, що проживали у волинських містах [4]. На основі залучення значної кількості джерел, насамперед, актових книг: Литовської метрики, Київського й Віленського центральних архівів та інших, він з'ясовує чинники, що сприяли збагаченню євреїв в ВКЛ та причини накопичення ними багатств. Досліджуючи проблему, С. Бершадський порушив питання взаємовідносин великих литовських князів із міськими євреями, виявив вплив верховної влади на організацію системи оподаткування, збирання торгових мит, передачу їх на відкуп євреям тощо. Інформація про діяльність митних комор у Луцьку, Володимирі та інших волинських містах дають наочне уявлення про обсяги торгівлі в регіоні, розподіл митних зборів, участь у цій сфері діяльності міських урядників.

Погляди на «литовський» період розвитку українських і білоруських земель засновників історичної школи при Київському університеті М. Костомарова, В. Антоновича, М. Грушевського, О. Левицького та ін. інколи принципово відрізнялися, але зближали їх певні методологічні засади досліджень, демократичний, народницький характер робіт. Дослідники зазначали помітний вплив «руських» державних інститутів, матеріальних і демографічних ресурсів, духовної культури на Литву. Досліджуючи вплив магдебурзького права на внутрішній устрій ВКЛ, вони загалом негативно оцінювали його роль у розвитку українських міст, вважаючи, що це право було їм нав'язане і було чужим інститутом в українському житті, внаслідок чого воно не могло їм нічого дати, крім шкоди.

Дорогоцінну спадщину у вигляді колосальної кількості писемних пам'яток складають стародавні актові книги колишніх гродських, земських, трибунальських, магістратських та інших судів. Одним із перших на значення судових книг як джерел для всебічного вивчення минулого життя згаданих територій вказав О. Левицький. Із розвитком суспільно-політичного життя, особливо з другої половини XVI ст., актові книги ставали «яскравою сторінкою цього життя з його розумовими й політичними бродіннями думок, партіями, сектами тощо, виконуючи ту саму роль, яка тепер належить пресі» [5, с. 11-14].

Вагомий внесок у дослідження історії волинських міст зробив дослідник міст Правобережної України В. Антонович. Його «Монографії з історії Західної і Південно-Західної Росії» (1885 р.), передмова до видання «Акти про міста (1432-1798)» (1869 р.) є важливими для розуміння впливу магдебурзького права на самоврядування українських міст. Рівень свободи міського стану у самоврядуванні учений виводив зі ступеня розкладу міської общини, диференціація якої вочевидь простежується вже у привілеї Луцькій землі на магдебурзьке право 1432 р., де визначено окремі стани – з одного боку: князі («*duces*»), прелати («*praelati*»), бояри («*boiari*»), воїни («*milites*»), шляхтичі («*nobiles*»), з іншого – кметі-селяни («*homines seu kmethones*»). Розпад міської общини, дослідник пов'язував не з поширенням магдебурзького права, а із виокремленням з общини служилого стану. За спостереженням ученого, чим більше в окремій місцевості зберігався общинний лад, тим у більшому обсязі її жителі виконували військові повинності, і, навпаки – чим більше община

передавала свої права із захисту держави військовим, тим менше вона виконувала такі повинності й замінювала їх грошовим податком на користь князя або замкового уряду [6, с. 144-145].

Наслідком такої системи розподілу зобов'язань між міщанством і служилим станом став перерозподіл земельної власності у сільській окрузі на користь зем'ян і шляхти із подальшим їх виходом із общини. Втративши сільські округи на користь служилого стану і відмовившись носити зброю, общини зберегли право суду та самоврядування «під прикриттям грамот, пожалуваних їм магдебурзьким правом: але це самоврядування мало риси штучного походження за зовнішньої гарантії» [6, с. 151]. Усе це, на думку історика, привело до втрати справжнього самоврядування, яке давала община. Інструментом такої втрати стало: 1) призначення князями окремих міських дідичних в'їтів і передання їм права суду над міською общиною; 2) фактичне розширення влади старости. Загалом, оцінюючи роль магдебурзького права в історії міст, він зауважував, що це право «лише загальмувало падіння міст і запобігло їх повному зникненню» [6, с. 165]. В. Антонович підкреслював, що в умовах повного контролю над міським самоврядуванням з боку власника у приватновласницьких містах «магдебурзьке право лише мінімально гарантувало самостійність міської общини» [7, с. 26].

Переважно у п'ятому томі «Історії України-Русі» М. Грушевський розкрив генезу управління у волинських містах, особливості поширення там магдебурзького права. Характер міського управління значною мірою визначав становий характер суспільства, зокрема така його особливість, як залежність від магнатського землеволодіння: «Волинь була найбільше панською, аристократичною провінцією... земельна аристократія вповні опанувала державу. Вона була zarazом і служебною: всі вищі посади були в руках ... багатих родів», зауважував історик [8, с. 32, 34].

Запровадження на Волині магдебурзького права М. Грушевський пов'язував із німецькою колонізацією Волинського князівства. У листі володимирської міської громади до громади м. Штральзунда згадуються володимирські консули (радці), що дало М. Грушевському підстави вважати, що у Володимирі магдебурзьке право існувало, бодай частково, в першій чверті XIV ст. На зауваження ученого, певні елементи міської організації магдебурзького права у Володимирі і Луцьку могли зберігатися ще з давніших часів і бути оновленими пізнішими привілеями, але «ми не маємо про них докладних відомостей» [8, с. 224-225, 230]. Висвітлення вченим практики функціонування магдебурзького права в інших містах ВКЛ та Польського королівства, Львова, Кременця, приватновласницького міста Олики та інших, засвідчує їх специфіку, багатство форм існування цього права в українських землях.

На думку М. Грушевського, запровадження магдебурзького права в українських містах негативно позначилося на долі міщанства як стану, оскільки, за певним виключенням, «з локальними проблисками світла і блиска» воно занепадає. Причиною тому – його розпорошення «на безконечний ряд малих держав, якою в принципі була кожна міська громада» [8, с. 222]. У цій тезі вочевидь простежується історичні паралелі щодо місця магдебурзького права в суспільно-політичних процесах Західної Європи, де німецьке право сприяло формуванню «третього стану» і перетворенню його на русій суспільних змін. Навпаки, в українських землях наслідки магдебурзького права, у контексті формування міщанства як стану, мали локальний характер.

У праці «Державне господарство Великого князівства Литовського за Ягеллонів» (1901 р.) М. Довнар-Запольський підводить економічну базу під систему державного управління і місцевого самоврядування ВКЛ [9, с. 32]. Аналіз системи державних, місцевих податків і зборів у тому числі й на Волині, зроблений ученим, допомагає з'ясувати сутнісні характеристики одного із головних напрямів діяльності урядників – фіскального. Не менш важливою для розуміння специфіки управління у ВКЛ, у тому числі й містах, є аналіз відносин власності: від характеру відмінностей між «вотчиною», «вислугою» і «держанням» залежали види і обсяг повинностей податкового населення перед державою. На зауваження

історика, лише в період між першим і другим Статутами ВКЛ (1529, 1566 рр.) відбулося повне і чітке розмежування особистих володінь великого князя від державних [9, с. 137, 150].

Принципово відмінним було бачення М. Довнар-Запольським місця і ролі міських общин у ВКЛ, який стверджував, що «магдебурзькі привілеї, не створювали штучно міських общин, але знаходили там для себе вже готовий ґрунт» [9, с. 60]. Заперечуючи позицію В. Антоновича щодо однозначно негативної ролі магдебурзького права в долі українських міст, вчений зауважував, що не магдебурзьке право було причиною руйнування староруського ладу; він «руйнувався, перетворюючись в інші форми суспільного життя, залежно від багатьох причин... всезагальної переробки соціальних відносин». Дослідник вважав, що історики «надто згущають фарби, під час обговорення хибних сторін у житті міської общини на німецькому праві», мало того, це право, «сприяло швидкому економічному зростанню міста». Населення великих міських центрів, що переходили на магдебурґію, не було однорідним, підкреслював учений, а «нове право було тією серединою, яка могла примирити всіх городян, оскільки воно дійсно мало в собі риси інтернаціоналізму» [9, с. 275, 276].

Відомий дослідник історії ВКЛ М. Любавський розкрив самотність волинських земель часів входження їх до ВКЛ та Польської корони, специфіку міського управління за магдебурзьким правом. У фундаментальній праці «Обласний поділ і місцеве управління Литовсько-Руської держави під час видання першого Литовського статуту» (1892 р.) дослідник приділив багато уваги функціональним обов'язкам намісників/старост, у тому числі й луцького, а також інших державних урядників: волинського маршалка, ключника, городничого і мостівничого. Учений зазначав, що за своїм значенням луцький староста наближався до воєвод руських і литовських та старости Жмудського, і, таким чином, «серед урядників Волинської землі займав перше місце, як їх голова і старшина» [10, с. 211-213]. У його праці здійснено ґрунтовний аналіз маєтностей Луцького ключа і Луцького староства, а також існуючої системи податків і зборів, від яких не було звільнено і міських жителів. На думку вченого, земельні податки разом із іншими виплатами і повинностями після отримання привілеїв на магдебурзьке право в містах часто заміняли загальною сумою, яку мало сплачувати місто верховному правителю [10, с. 500, 504, 505]. Значне місце в монографії приділено судовим функціям старости та замкового уряду, розмежуванню їх юрисдикцій із міськими судами на магдебурзькому праві. Однак управління в містах ВКЛ загалом залишилося поза увагою дослідника.

Це питання певною мірою висвітлено в іншій його монографії: «Нарис історії Литовсько-Руської держави до Люблінської унії включно» (1915 р.). У праці містилася узагальнена характеристика управління містами ВКЛ на магдебурзькому праві. Історик вважав, що великі литовські князі, даруючи містам це право, керувалися панівними на той час переконаннями, що воно сприяє успішному розвитку міст, збільшенню в них населення та покращенню добробуту. Серед заходів, які сприяли розвитку міст, учений називає звільнення міщан від спільних з селянами повинностей, надання містам дохідних статей для розбудови міста, звільнення їх від присуду старост, державців, а також від усіх прав і звичаїв, які заперечують норми магдебурзького права, а також організація в містах спеціального міського управління [11, с. 152-153]. Дослідник визначає характер міського самоврядування, його структуру та повноваження, однак без «прив'язки» до конкретних міст. Проте навіть у такому загальному вигляді його дослідження має цінність, оскільки показує суттєві риси організації управління містом на магдебурзькому праві.

Значний науковий інтерес викликають праці відомого фахівця литовського права І. Лаппо, який досліджував історію ВКЛ переважно другої половини XVI ст., проблеми укладання Люблінської унії та її наслідки [12-16]. На основі актового матеріалу, досліджуючи організацію судової системи у ВКЛ, він показав діяльність усіх видів судів на Волині, дійшовши висновку, що судова система на місцях була організована й діяла під контролем верховної влади [13, с. 363-365]. І. Лаппо писав, що «лише рідкісний зем'янин не мав у своїй «скрині» судових листів чи то випису, заявленого в книги судового документа

угоди, заповіту або вироку суду. Біскуп і прелат, єпископ і священник, вельможний пан рада або королівський урядник, рядовий зем'янин, урядник панський і підлеглий, татарин, єврей, міщанин проходить перед читаючим актові книги судів зі своїми справами, у яких вимальовується і їх суспільне становище та моральні якості» [15, с. 264].

Серед книг краєзнавчого характеру особливе місце займають праці викладача Волинської духовної семінарії М. І. Теодоровича з історії волинських міст та повітів – Кременця, Заславля, Володимира, Старокостянтинова, Славути, Ковеля. М. Теодорович розглядає їх соціально-економічний розвиток, торгівлю, організацію цехового ремесла, наводить біографічні дані волинських урядників тощо [16; 17; 18].

Підсумовуючи здобутки історіографії ХІХ ст., необхідно визнати, що у дослідженнях учених відтворено багато аспектів історичного минулого ВКЛ, правової і політичної історії волинських міст, у тому числі міст з магдебурзьким правом. Однак питання організації та діяльності інститутів міського самоврядування, що діяло на засадах магдебурзького права на Волині як комплексної проблеми, що охопила би широку гамму соціально-економічних і суспільно-політичних відносин у волинських містах до Люблінської унії, не досліджено.

Використана література:

1. Леонтович Ф. И. Очерки истории литовско-русского права. Образование территории Литовского государства. Санкт-Петербург: Тип. В. С. Балашева, 1894. 400 с.
2. Владимирский-Буданов М. Ф. Немецкое право в Польше и Литве. Журнал Министерства народного просвещения (ЖМНП). 1868. Ч. СXXXIX. С. 467-554.
3. Тарановский Ф. В. Обзор памятников магдебургского права Западно-Русских городов литовской эпохи. Историко-юридическое исследование. Варшава: Тип. Варш. уч. округа, 1897. 201 с.
4. Бершадский С. А. Литовские евреи. История их юридического и общественного положения в Литве от Витовта до Люблинской унии: 1388-1569. Санкт-Петербург: Тип. М. Стасюлевича, 1883. С. VIII, 431 с.
5. Левицкий О. И. О судьбе древних актов и собрания их в центральных архивах. Чтения в историческом обществе Нестора-летописца. Киев, 1896. Кн. 10. С. 11-14.
6. Антонович В. Б. Монографии по истории Западной и Юго-Западной России. Киев: Тип. Е. Я. Федорова, 1885. Т. 1. 351 с.
7. Антонович В. Б. Предисловие. Архив Юго-Западной России, издаваемый Временной комиссией для разбора древних актов, учрежденной при Киевском, Подольском и Волынском генерал-губернаторе. Ч. 5. Т. 1: Акты о городах (1432–1798). Киев: Университет. тип., 1869. С. 1-94.
8. Грушевський М. С. Історія України-Руси: в 11 т., 12 кн. / редкол. П. С. Сохань (голова) та ін. Київ: Наук. думка, 1991. Т. V, 1994. 704 с.
9. Довнар-Запольский М. В. Государственное хозяйство Великого княжества Литовского при Ягеллонах. Киев: Тип. Император. ун-та Св. Владимира, 1901. Т. I. 807 с.
10. Любавский М. К. Областное деление и местное управление Литовско-Русского государства ко времени издания первого Литовского статута. Исторические очерки. Москва: Университет. тип., 1892. 884 с.
11. Любавский М. К. Очерк истории Литовско-Русского государства до Люблинской унии включительно. Изд. 2-ое. Москва: Моск. худож. печатня, 1915. 401 с.
12. Лаппо И. И. Великое княжество Литовское за время от заключения Люблинской унии до смерти Стефана Батория (1569-1586). Опыт исследования политического и общественного строя. Санкт-Петербург, 1901. Т. I. 933 с.
13. Лаппо И. И. Великое княжество Литовское во второй половине XVI ст.: Литовско-Русский повет и его сеймик. Юрьев, 1911. 624 с.
14. Лаппо И. И. Гродский суд в Великом княжестве Литовском в XVI столетии. ЖМНП. 1908. Ч. XIII. С. 51-113.

15. Лаппо И. И. Земский суд в Великом княжестве Литовском в конце XVI века. ЖМНП. 1897. Июнь. С. 263-301.
16. Теодорович Н. И. Город Владимир Волынской губернии в связи с историей Волынской епархии. Почаев: Тип. Почаево-Успен. лавры, 1893. 267 с.
17. Теодорович Н. И. Город Кременец Волынской губернии. Почаев: Тип. Почаево-Успен. лавры, 1890. 70 с.
18. Теодорович Н. И. Историко-статистическое описание церквей и приходов Волынской епархии. Т. V: Ковельский уезд. Почаев: Тип. Почаево-Успен. лавры, 1903. Репр. вид. Луцьк, 2008. 500 с.

Bortnikova A. *City Self-Government in Volyn of the 15th-16th Centuries in Scientific Researches of the 19th – Beginning of the 20th Century*

A retrospective analysis of the scientific development of the problem of the establishment and development of the local self-government institutions in Volyn' by domestic and Russian scientists in the 19th and early 20th centuries has been carried out. It has been proven that the views of the researchers were determined by political processes and, in particular, by the incorporation of the Polish lands into the Russian Empire and by the Polish uprising of 1830. «The theory of the formal nation» embodied in the slogan «autocracy, orthodoxy and nation» gets propagated in Russia at that time. In the context of establishing the concept of «united and indivisible Russia», attention is paid to the history of Ukrainian cities. Due to the activity of the Temporary Commission for the consideration of the ancient acts from the second half of the 19th century, the development of the problem of attraction of Ukrainian lands into the Grand Duchy of Lithuania is deepened, attention is paid to the history of cities, their administration. Two directions of research-historical and legal and historical and economic were formed in the 60ies-70ies years of the 19th century. The views of the «Western-Rus law» school scholars' F. Leontovich, M. Vladimirsky-Budanov, F. Taranovsky, the founders of the historical school at the Kiev University V. Antonovych and M. Hrushevs'kyj have been considered. It has been proved that their views on the «Lithuanian» period of development of the Ukrainian and Belorussian lands were sometimes fundamentally different. In the context of the analysis of the socio-economic and socio-political development of cities, the functioning of the city self-government there, the views of M. Dovnar-Zapolskyj, M. Lyubavskyj and I. Lappo have been considered.

Keywords: Grand Duchy of Lithuania, Volyn', city, local self-government, the Magdeburg law, state, policy.

УДК 32.01:303.42(477)

Гоцуляк В. М.

ПРОБЛЕМИ ІНТЕРПРЕТАЦІЇ УКРАЇНСЬКОЇ СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНОЇ ДУМКИ XVII-XVIII СТ.

Загальною тенденцією розвитку сучасної історико-політичної науки є те, що дослідник зіштовхується з необхідністю інтерпретації політичного мислення, політичних традицій і цінностей, що мали місце в минулому України, зрозуміти які, лише орієнтуючись на раціональні типи знання, практично неможливо. Мистецтвом інтерпретації, розуміння є герменевтика. Переваги герменевтичного підходу полягають у безперервному досягненні все нових, більш точних характеристик картини політичного світу, нових смислів тієї чи іншої культурної (політичної) реальності. В історико-політичному дослідженні герменевтичне коло може бути представлено через пізнання соціокультурних цінностей, які визначають зміст політичних явищ, політичних інтересів тощо. Тому основне завдання політичної герменевтики полягає в розшифруванні соціокультурних архетипів і кодів, які формують політичну традицію в культурі, визначають ціннісну природу політичних процесів.